

אשר תשים לפניכם

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם: (שמות כא א).¹

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְיִזְקֵי הָעָם וַיִּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה' : (שמות יט ז).²

... שָׁם שָׁם לוֹ חֵק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסְהוּ: (שמות טו כה כו).³

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (דברים ד מד).⁴

וְעַתָּה פְּתַבּוּ לְכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְהָ בְּפִיהֶם וְכוּ': (דברים לא יט).⁵

שמות רבה ל ג – התורה היא צדקה הנתונה בתווך בין המשפטים

"וואלה המשפטים" - מה כתיב למעלה מן הפרשה? "ושפטו את העם בכל עת" ואמר כאן: "וואלה המשפטים" והדברות באמצע. משל למטרונה שהייתה מהלכת, הִזִּין מכאן והזין מכאן והיא באמצע.⁶ כך התורה: דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע. וכן הוא אומר: "באורח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט" (משלי ח כ) - התורה אומרת: באיזה נתיב אני מהלכת? אהלך בדרכם של עושי צדקה! "בתוך נתיבות משפט" - התורה באמצע ודינין מלפניה ודינין מאחריה. דינים מלפניה, שנאמר: "שם שם לו חוק ומשפט" ודינים מאחריה, שנאמר: "וואלה המשפטים אשר תשים לפניכם".⁸

ספורנו שמות פרק כא פסוק א – מאזהרות ובפרט לא תחמוד, למשפט

"וואלה המשפטים". הנה בפרשה של מעלה היתה האזהרה שלא תחמוד כל אשר לרעך. ואלה המשפטים אשר בם ידע האדם מה הוא "כל אשר לרעך". "אשר תשים לפניכם" - שאין בהם עשה ולא תעשה כמו באזהרות הפרשה של מעלה, אלא כשיקרה הצורך לשפטו בזה האופן.⁹

¹ התחלת פסוק או אפילו פרשה בתורה בוא"ו החיבור אינו דבר נדיר ואע"פ כן, כאן, בצמוד למעמד הר סיני, יש לה אולי טעם מיוחד. תמו הקולות והברקים והחזיון החד-פעמי, וכעת הגיעה שעתם של המשפטים והחוקים אשר יליו את האדם בחיי היום-יום. לא כל יום יהיה מעמד הר סיני. וכבר דרשנו בנושא חשיבות המשפט ונתינת המשפטים בדברינו [מלך במשפט יעמיד ארץ](#), הפעם נבקש להתמקד בלשון: "אשר תשים לפניכם". מה פשר שימה או השמה זו? למה לשון שר"ם או ש"ם ולא ציווי פשוט?

² הרי לנו 'שימה לפניכם' בפרשת השבוע שעבר, יתרו, לפני מעמד הר סיני. שימה לדברים הם הדברות, שם, ושימה למשפטים הם הדינים, כאן. שתי 'שימות לפני' אלה משלימות זו את זו ועוטפות את מעמד הר סיני משני עבריו.

³ ויש גם 'שימה', בפרשת בשלח, שלמעמד הר סיני - של מצוות שנצטוו במרה. ראו [דברינו בנושא זה](#) בפרשת בשלח. שימה זו גם היא של חוק ומשפט, ואם כך, דומה יותר לזו שבפרשתנו מאשר לזו שבפרשת יתרו. והרי לנו שתי 'שימות' החובקות את שימת הדברים של פרשת יתרו משני עבריה. אבל בלשון: שימה לפני, מתחברת השימה בפרשתנו עם השימה של פרשת יתרו דווקא.

⁴ הרי לנו עוד 'שימה לפני' בספר דברים, עליה הרחבנו בדברינו [וזאת התורה אשר שם משה](#) בפרשת ואתחנן. המיקום של פסוק זה "אי שם" בין דין ערי מקלט ובין תיאור ישיבת בני ישראל הזמנית בעבר הירדן המזרחי כהכנה לכניסה לארץ, קצת מוקשה, אבל גם שם הפסוק בא בפרק שלפני דברות פרשת ואתחנן. ראו דברינו שם.

⁵ לקראת סוף ספר דברים, במצווה תר"ג שהיא כתיבת השירה - כתיבת ספר תורה, שוב יש 'שימה'. 'שימה לפניכם' בפרשתנו ובפרשת יתרו, עברנו לשימה בפייה' שאפשר לראות בה כפל משמעות. האחת, שינון ספר התורה עצמו - תורה שבכתב; והשני, רמז ברור לתורה שבע"פ. ראו פירוש אבן עזרא המובא להלן שמפרש בדרך זו. ועל כתיבה זו של התורה בסוף ספר התורה, בהשוואה עם כתיבות שנזכרו קודם (שימות בלשוננו כאן), ראו דברינו [תורה חתומה ניתנה או מגילה מגילה](#) ניתנה בפרשה זו.

⁶ הזין - שומרי הראש של המטרונא הנושאים איתם כלי זין.

⁷ צדקה לא במובנה המקובל של המילה בימינו, אלא במובן של עשיית משפט צדק.

⁸ מדרש זה מבלית את המעמד המיוחד של מתן תורה בו אין דינים ומשפטים, ציווים ואזהרות (איסורים כן), אלא "תורה נטו" - אורח צדקה בין נתיבות המשפט. המצוות שנצטוו במרה יחד עם מינוי הדיינים בתחילת פרשת יתרו מצד אחד ופרשת משפטים מצד שני, הם שני "שומרי הראש" של התורה. ואנו מוסיפים למדרש את שלוש השימות שבהערות לעיל ומבקשים לדון בלשון זו. הפועל לשים נשמע רך, ולפיכך, ניחא שימת הדברים (המקור השני שהבאנו) לפני עשרת הדברות, אבל למה לשון 'שימה לפניכם' במשפטים? האין ראוי לומר לשון ציווי והוראה או לפחות 'שימה על'? או 'שם לו' כמו במרה. למה לשון 'שימה לפני'?

⁹ לפני שנעבור לדון בלשון 'שימה', הנה עוד מקור על הקשר בין סוף פרשת יתרו ותחילת פרשת דברים. ספורנו מדגיש שהקשר הוא, שפרשת משפטים מפרטת מה כלול במילים "כל אשר לרעך" ומעבירה אותנו מאזהרות נורמטיביות וערכיות לפירוט המעשי ממה יש להיזהר ולא לחמוד וכיצד לפעול אם האדם, החברה האנושית בכללותה, נכשלו בכך. לנו נראה ש"לא תחמוד" מופנה גם כלפי מעלה ולא רק כלפי מטה ("עליונים ותחתונים" במדרש הבא). לא בכדי מסתיימות עשרת הדברות בדבר "לא תחמוד", אשר מכיל את כל שאר הדברות. ראו פירוש אבן עזרא על הפסוק הזה (מובא בדברינו [לא תחמוד ומזבח האדמה](#) בפרשת יתרו) שמזכיר את "הפרשה הקטנה" שאחרי מעמד הר סיני, ויוצר רצף דברים והמשכיות ברורה, מתום מעמד הר סיני בו בני ישראל מבקשים ממשה: "דַּבֵּר אֵתָהּ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֵל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת", דרך דברי הקב"ה: "אִתָּם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם", הציווי: "לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֵתִי זָהָב" (ראו דברינו [אלוהי כסף ואלוהי זהב לא תעשו לכם](#)), הבטחה לכריתת הברית, ההמשך בפרשת משפטים וסיימה בבית פרק כד שם - הכל רצף אחד. ראו גם דבריו בשמות כ כ, שם הדברים מודגשים עוד יותר: "... אז קדשם לשמוע דבר השם, שהיו עשרת הדברים. ועתה החל להשמיעם מצותיו. וכאשר נגש משה אל הערפל, אמר לו זאת הפרשה

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים מס' דניקין משפטים פרשה א – שינון עם הבנה¹⁰

"ואלה המשפטים" - ר' ישמעאל אומר: אלו מוסיפין על העליונים, מה עליונים מסיני אף תחתונים מסיני.¹¹

- רבי עקיבא אומר: "ואלה המשפטים" למה נאמר? לפי שהוא אומר: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם", אין לי אלא פעם אחת, מנין שְׁנֵה וְשָׁלֶשׁ וְרַבֵּעַ עד שילמדו? תלמוד לומר: "ולמדה את בני ישראל" (דברים לא יט). יכול למדין ולא שונין? תלמוד לומר: "שימה בפייהם"; יכול שונין ולא יודעין? תלמוד לומר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם" - ערכם לפנייהם כשולחן ערוך, כענין שנאמר: "אתה הראית לדעת" (דברים ד לה).¹² - רבי יהודה אומר: "ואלה המשפטים" - במרה, שנאמר: "שם שם לו חוק ומשפט" (שמות טו כה).¹³

מסכת עירובין דף נד עמוד ב – סדר הלימוד הראשון, במאור פנים

תנו רבנן, כיצד סדר משנה? משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה. נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו, נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן ... נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקו, נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקו ... נסתלק משה, ושנה להן אהרן פירקו. נסתלק אהרן שנו להן בניו פירקו. נסתלקו בניו, שנו להן זקנים פירקו. נמצא ביד הכל ארבעה. מכאן אמר רבי אליעזר: חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים ... רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? – שנאמר: "ולמדה את בני ישראל" (דברים לא יט). ומנין עד שתהא סדורה בפייהם? – שנאמר: "שימה בפייהם" (שם). ומנין שחייב להראות לו פנים? – שנאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם".¹⁴

רש"י שמות פרק כא פסוק א – כשולחן ערוך ומוכל לאכול

אשר תשים לפנייהם - אמר לו הקב"ה למשה: לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפייהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו. לכך נאמר: "אשר תשים לפנייהם" - כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.¹⁵

לא תעשון, וכל פרשת ואלה המשפטים ... ודברי ה' הם מצות עשה ומצות לא תעשה, שתחילתם, לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב (שמות כ כ), ודברי המזבח, וכל מצות עשה ולא תעשה, שהם בפרשת ואלה המשפטים.

¹⁰ נעבור למכילתא דרבי ישמעאל, מדרש הלכה-תנאים לספר שמות, שאנו עומדים להיפרד ממנה. בפרשות הראשונות של ספר שמות העוסקות ביציאת מצרים והאחרונות העוסקות בהקמת המשכן, אין כמעט מדרשי מכילתא (להוציא קצת בפרשת ויקהל מצות השבת). מדרש המכילתא מתמקד בפרשות בא, בשלח, יתרו ומשפטים בהן יש הלכות ומצוות.

¹¹ כפשוטו, עליונים הוא מה שנאמר לעיל (למעלה, היינו הדברות) ואילו תחתונים הוא ההמשך, מה שכתוב "למטה מן העניין", היינו המשפטים. אך אולי גם, עליונים ששמעו מפי הגבורה ותחתונים ששמעו מפי משה, או גם עליונים – עשרת הדברות שנאמרו בשגב מלמעלה מפי העליונים ובראשן חמישה הדברות הראשונים שבין אדם לקב"ה; תחתונים – הדינים העוסקים בחיי יום-יום, במסחר וברכוש – הקודקס המשפטי והאזרחי. ראו רמב"ן שמדגיש שפרשתנו עוסקת במצוות שנתנו "לחיי האדם בישוב המדינות ושלום האדם שלא יזיק איש את רעהו ולא ימיתנו". בא המדרש ואומר: נכון, אבל שניהם נתנו מרועה אחד. ראו דבריני [עשרת הדברות – חמישה כנגד חמישה](#), בפרשת יתרו בקשר שבין חמישה הדברות שבלוח הראשון לחמישה שבלוח השני. כבר בלוחות יש חיבור בין העליונים (חמישה הדברות הראשונים) לתחתונים (חמישה האחרונים). המצוות החברתיות, גם הן נתנו מסיני.

¹² ר' עקיבא לא חולק על דברי ר' ישמעאל, אבל בא להדגיש את עניין השימה והלימוד. 'הדברים' צריכים, לימוד ושינון ועריכה ביד המלידי החכמים לטובת פשוטי העם. כללו של דבר, הסתיים מעמד הר סיני וכעת הגיע פרקה של פרשת ואלה המשפטים הפותחת בדיני נזיקין, חושן משפט של השולחן הערוך, הלכות דינים ונזיקין, דיני ממונות ורכוש וכו'. "האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דניקין" (בבא קמא ל ע"א). וכמאמרו של ריש לקיש בגמרא שבת לא ע"א: "מאי דכתיב: וְהָיָה אֲמוֹנֵת עֲתִידָהּ חֶסֶן וְשֹׁלֵמַת חֻקְמַת וְדַעַת יִרְאֵת ה' היא אוֹצְרוֹ (ישעיהו לג ו) ... ישועות - זה סדר דניקין". ועוד נחזור להלן לשולחן הערוך.

¹³ בשיטת רבי יהודה, וא"ו החיבור של "ואלה המשפטים", אינו כמו "גם" או "וכעת", בבחינת מעבר למישור אחר אחרי מעמד הר סיני, אלא וא"ו של רצף והמשכיות, וא"ו שיוצרת קשר ישיר והמשכיות טבעית של המצוות שנצטוו במרה עם פרשת משפטים (וממילא מגמדת במשהו את המטרונא שהולכת באמצע, ראו לעיל). לא כמו שמסבירים רבים שבמרה נצטוו על שבע מצוות בני נח ועוד מספר הלכות מיוחדות (ראו דבריני [מצוות שנצטוו במרה](#)) וגם לא כמו כל הדרשות ש"לפניהם" בפסוק שלנו בא להוציא את הגויים, כמו למשל בגמרא גיטין פח ע"ב: "ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם, לפנייהם ולא לפני עובדי כוכבים" (ועוד רבות דרשות כאלה במכילתא, תנחומא, שמות רבה). שיטת ר' יהודה דורשת עיון מיוחד שלא נוכל להרחיב עליו כאן.

¹⁴ דרשת רבי עקיבא שראינו כבר במכילתא לעיל, משולבת בדרשה זו בגמרא עירובין המפרטת את סדר לימוד ושינון התורה שבע"פ בראשיתה, עוד במדבר. וכאן היא באה להוסיף את מאור הפנים. יש לשים את המשפטים, את דיני התורה המורכבים, בלימוד ושינון ושילוש וריבוע (ראו תלמידי חכמים שהיו שונים הלכה שהתחדשה להם ארבעים פעמים, ברכות כח ע"א, ירושלמי גיטין ו א, פסחים עב ע"א, מגילה ז ע"ב, תענית ח ע"א), בפנים מאירות ומסבירות. במבט ישיר של הרב בפני תלמידיו. ראו דברי הגמרא בעירובין יג ע"ב, על רבי מאיר, תלמידו של רבי עקיבא: "שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, על טהור טמא ומראה לו פנים". ויש גם דין להראות פנים לאבלים בשבת (ירושלמי מועד קטן ג ה) ויש גם ראיית פנים בהלכה לחיוב (סנהדרין צג ע"ב), אבל גם ראיית פנים בדין לשלילה (סוטה מז ע"ב). ראו גם הברכה הנאה שביד תלמיד חכם מאור פנים (עיוור) את רבי רבי חייא שהראו לו פנים ובקרו אותו: "אמר להו: אתם הקבלתם פנים הנראים ואינן רואין - תזכו להקביל פנים הרואים ואינן נראין" (תגינה דף ה עמוד ב). ועד כאן.

¹⁵ פירוש רש"י מחזיר אותנו למכילתא ולשולחן הערוך בטעמים ומטעמים שנראה גם להלן. ראו פירוש שפתי חכמים על רש"י זה: "משום דרוב מצות כתיב גבייהו דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם דבר ואמרת, משמע לכל הפחות ב' פעמים. ואם כן למה ליה

רשב"ם בראשית פרק מח פסוק כ - בדיבור

וישם את אפרים לפני מנשה - באמרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. וכן לשון שימה נופל בדברים, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, וזאת התורה אשר שם משה, שימה בפניהם.¹⁶

אבן עזרא הפירוש הקצר שמות כא א - בכתב או בע"פ

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם - כמו: וישם לפניהם (שמות יט ז), וזאת התורה אשר שם משה (דברים ד מד) - בפה או במכתב או בשניהם.¹⁷

ר' יוסף קארו - הקדמות לספרו שולחן ערוך

ראיתי אני בלבי כי טוב ללקוט שושני ספירי אמריו בדרך קצרה בלשון צח וכולל יפה ונעים, למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל, כי כאשר ישאלו לתלמיד חכם דבר הלכה לא יגמגם בה אלא יאמר לחכמה אחותי את¹⁸... זאת ועוד, התלמידים הקטנים יהגו בו תמיד וישנונו לשונו על פה ותהיה גירסא דינקותא מסודרת בפיהם מקטנותם הלכה למעשה, וגם כי יזקינו לא יסורו ממנו, והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע בהניח להם מעצבם ויגיע כפים ישעשעו נפשם בהגותם בספר זה אשר כולו מחמדים הלכה פסוקה באין אומר ואין דברים. וקראתי שם ספר זה "שולחן ערוך", כי בו ימצא ההוגה כל מיני מטעמים ערוכים בכל ושמורים סדורים וברורים.¹⁹

ירושלמי סנהדרין פרק א הלכה א - משפט בשכל הישר

אשכח תני ר"ש בן יוחי: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" [שמות כא א].²⁰ אתא מימר לך בפשוטה דקרייא ותייא כרבי יוסי בר חלפתא.²¹ ר' יוסי בר חלפתא, אתון תרין בר נש מידון קומוי, אמרו לו: על מנת שתדיננו דין תורה.²² אמר לון: אני איני יודע דין תורה, אלא היודע מחשבות יפרע מאותן האנשים. מקבלין עליכון מה דנא אמר לכון.²³

להקב"ה לומר שתשים לפניהם? אלא על כרחך להבינם טעמי התורה". ראו גם פירוש ר' עובדיה מברטנורא (עמר נקא) על רש"י זה: "אשר תשים - אמר לו הקב"ה למשה: עד שתהא סדורה בפיהן כשלחן הערוך ומוכן לאכול. דהוי ליה לומר: אשר תלמדם, אלא ששינה את לשונו וכתב אשר תשים מלשון וישם לפניו לאכול". תורפו של דבר, רש"י מבקש שבעת שימת המשפטים או הדברים, תקדיש לא רק לשינון ולחזרות, אלא תטמיע בתלמידים את הסיבות, את טעמי הדברים והדינים. האם נוכל לצרף את רש"י לבעלי טעמי המצוות? אין רש"י יודע כמי שנקט צד בוויכוח הגדול בנושא זה. ראו דברינו [על מידות גזירות וטעמי המצוות](#) בפרשת כי תצא, אך מן הסתם הרחיבו טובים מאיתנו בנושא והתייחסו לעמדתו של רש"י.

¹⁶ רשב"ם מחדד שפעולת השימה אצל יעקב, איננה פיסית, ששם את אפרים קדימה פיסית לפני אפרים, שהרי שניהם עומדים בשורה חזיתית לפניו. אלא ששם יעקב את אפרים לפני מנשה בדיבור, במילות הברכה שנכנסה לכל בית יהודי: "ישימך אלהים כאפרים ומנשה", והוכחתו היא מ'שימות' התורה והמצוות שמנינו עד כאן. וכך גם פירוש אבן עזרא על ה'שימה' של יעקב: "וישם את אפרים - בדבור הברכה".

¹⁷ אם בשימת יעקב מצטרף אבן עזרא לרשב"ם שזו הייתה בדיבור, בפסוקים בפרשתנו ובספר דברים עליהם נשען רשב"ם שהיו בדיבור, אבן עזרא לא מסכים ומשאיר את כל האפשרויות פתוחות: "בפה או במכתב או בשניהם". ויש לו סימוכין טובים מפרק כד בפרשתנו, פסוקים ג-ד: "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים... ויכתב משה את כל דברי ה' וכו'". והרי לנו הקשר בין התורה שבכתב והתורה שבע"פ כבר כאן.

¹⁸ עפ"י הפסוק במשלי ז ז: "אמר לחכמה אחתי את ומדע לבנה תקרא". ראו דרשת הגמרא בקידושין ל ע"א: "... שיהו דברי תורה מחודדים בפך, שאם ישאל לך אדם דבר - אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד, שנאמר: אמור לחכמה אחותי את".

¹⁹ אחרי שהשלים את חיבורו הגדול, בית יוסף, נפנה ר' יוסף קארו (ספרד, ארץ ישראל, מאה 16) לחבר את השולחן ערוך במטרה שיהיה ספר קצר ותמציתי הפורש את עולם ה"הלכה למעשה" לפני כל איש מישראל: קטנים עם גדולים, תלמידים עם משכילים, פשוטי עם ונבונים לחש. אין ספק שאת השם "שולחן ערוך" לקח ר' יוסף קארו מהמכילתא לעיל (למרות שהצירוף עריכה או מערכת עם שולחן מופיע גם במקרא, ראו יחזקאל כג מא). במפעל זה הוא צועד בעקבות הרמב"ם שכותב בהקדמה ליד החזקה: "... לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואחר כך קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם. וראיתי לחלק חיבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין. ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו ענין. וכל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות כדי שיהיו סדורים על פה". ולמרות מאמצי שניהם לערוך שולחן וסופי, באו חכמי כל הדורות והוסיפו לשולחן עוד ועוד "מטעמים ערוכים" משלהם. ויש לשים לב להבדל בין הטעמים של רש"י לעיל ובין המטעמים של בעלי ספרות ההלכה.

²⁰ נמצאה ברייתא (מקור תנאי) בשם ר' שמעון בר יוחאי. הברייתא עצמה לא מובאת כאן, אבל מה שמשמע ממנה, בהמשך דברי הירושלמי, מה שמסיקים ממנה, יכול להעיד על תוכנה. הביטוי "אשכח תני" שכיח מאד בירושלמי ואופייני לו. התלמוד דן שם בהבדל בין דיני ממונות ודיני גזילות וחבלות (שדורשים מומחים) ואנו ניקח מדיון זה, רק הנדרש לעניינינו.

²¹ תרגום חופשי: בא לומר לך כפשוטו של מקרא וכשיטת ר' יוסי בן חלפתא. ראו פירוש קרבן העדה שם: "אתא מימר לך. קרא ואלה המשפטים בא ללמד שאין צריך שידע כל הדינים הנדרשים מקרא על בורין, אלא משידע הדינים הנזכרים בפשוטו של מקרא יכול לדון".

²² באו שני אנשים לדון לפני ר' יוסי בר חלפתא והתנו איתו שידון אותם בדין תורה.

²³ אמר להם ר' יוסי בן חלפתא: אני אינני יודע דין תורה (ככה! אולי כוונתו שבמקרה זה אינני בא לדון בדיני התורה, כפי שהוא ממשיך ומסביר). אלא לדון בשכל ישר. מתוך דבריכם אמצא כבר מי דובר אמת ומי משקר ואתם מתחייבים לקבל מה שאומר לכם. והיודע מחשבות הוא יפרע ממי שישקר. ראו פירוש פני משה שם: "בא להשמיענו פשוטה דקרא גם כן לענין זה דאשר תשים

ירושלמי מסכת עבודה זרה פרק ב הלכה ז – אוצר, רזי התורה

ר' שמעון בן חלפתא ר' חגי בשם רבי שמואל בר נחמן: "פְּבִישִׁים לְבִישָׁא וּמְחִיר שְׂדֵה עֵתוּדִים" (משלי כו כו) ... הא כיצד? בשעה שתלמידין קטנים כבוש לפניהן דברי תורה. הגדילו ונעשו כעתודים - גלה להם רזי תורה. וְדָא מסייעה למה דתני רבי שמעון בן יוחאי: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - מה הסימה הזאת אינה נגלית לכל בריה, כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה אלא לפני בני אדם כשרין.²⁴

מסכת יומא דף עב עמוד ב – סם חיים או חו"ח ...

אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב: "וזאת התורה אשר שם משה" (דברים ד מד),²⁵ זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם מיתה. והיינו דאמר רבא: דְאֹמְרֵן לָהּ - סמא דחייא, דלא אומן לה - סמא דמותא.²⁶

מסכת סנהדרין דף ז עמוד ב – אכיפת הדין והמשפט

ואלה המשפטים אשר תשים - אשר תלמדם מיבעי ליה! - אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא: אלו כלי הדיינין. רב הונא, כי הוה נפק לדינא אמר הכי: אפיקו לי מאני חנותאי: מקל ורצועה, ושופרא וסנדלא, ואצוה את שפטיכם בעת ההיא - אמר רבי יוחנן: כנגד מקל ורצועה תהא זריז.²⁷

רמב"ן שמות פרק יט פסוק ז – בחרו לכם

"וישם לפניכם את כל הדברים האלה" - טעמו שאמר להם: הנה נתתי לפניכם הדברים, בחרו לכם היום אם תעשון כן. ולכן ענו אותו: "כל אשר דבר ה' נעשה" (פסוק ח). כטעם: "ראה נתתי לפניכם היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע" (דברים ל טו). וכן: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם" (להלן כא א) - שיאמרו שאם יבחרו ויקבלו עליהם לעשותם. ועל כן אמר שם (כד ג) "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה".²⁸ וכן: "וזאת התורה אשר שם משה

לפניהם כתיב. ומכאן דאין לדיין אלא מה שענינו ראוות וכמו שאמר ר' יוסי בן חלפתא לאלו שבאו לפניו לדון ואמרו לו שידון אותם בדין תורה: אני איני יודע דין תורה. אלא לפי טענותיכם אני דן אתכם והיודע מחשבות הוא יפרע מאותן האנשים הטוענין שקר. אבל צריך שתקבלו עליכם מה שאני אומר לכם". וזה נראה פירוש מיוחד לפסוק בפרשתנו: מה הם המשפטים אשר תשים לפניכם? השכל הישר של הדיין וחקר האמת בדרכים מקובלות. ובכל מקרה, הרי אתם כמי שעומדים לפני הקב"ה - לפני הדיין שהוא כאלהים לדון. ראו המשך התלמוד שם: "רבי עקיבה כד הוה בר נש אזל בעי מידון קומיה, הוה אמר להם: הווי יודעין לפני מי אתם עומדין לפני מי שאמר והיה העולם, שנאמר [דברים יט ז] ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' - ולא לפני עקיבה בן יוסף". המקבילה בבבלי היא אולי מה שנקרא דין מרומה, ראו פירוש בעל הטורים על הפסוק בפרשתנו: "ואלה המשפטים אשר תשים. סופי תיבות: מרמה. שאם יבוא דין מרומה לפני הדיין יחקור וידרוש כדי להוציאו לאמיתו (סנהדרין לב ב)".

²⁴ ראו דרשה זו גם בשיר השירים רבה פרשה א על הפסוק: "כי טובים דודיק מיי". וכן גם במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי בראש פרשתנו: "אשר תשים לפניהם - מה הפנימה הזאת אינה נגלית לכל ברייה, כך אין לך רשות לשקע עצמך על דברי תורה אלא לפני בני אדם כשריין". והוא ממשיך שם בסיפור על העיסוק במעשה מרכבה של רבן יוחנן בן זכאי ור' אלעזר בן ערך תלמידו, ראו סיפור זה גם בגמרא חגיגה יד ע"ב (לקוח מתוספתא חגיגה פרק ב הלכה א). הנה כי כן, 'שימת המשפטים' הופכת לסימה (אוצר מוסתר) או 'פנימה' בלשון המכילתא, שאינה כשולחן ערוך שכל אחד יכול לבוא ולקחת כרצונו.

²⁵ הגענו לפסוק: "וזאת התורה אשר שם משה", והדרשן דורש את המילה "שם" שבפסוק כמו סם. השימה איננה רק דבר נעים, שולחן ערוך, אוצר (סימה) שתבחר ממנו מה שתבחר, אלא סם. ראו הדף [וזאת התורה אשר שם משה](#) בפרשת ואתחנן.

²⁶ מסביר פירוש שטיינזלץ: מי שמאומן בתורה ועוסק בה מאהבה הרי היא לו סם חיים. ומי שאינו מאומן ולא בא מאהבה - סם מוות. הגישה כאן היא לתורה במובנה הרחב, לא דווקא למשפטים ולדינים. ראו ברוח זו גם הדרשה בגמרא שבת פח ע"ב: "אמר רב חננאל בר פפא: מאי דכתיב: שמעו כי נגידים אדבר (משלי ח ו), למה נמשלו דברי תורה כנגיד? - לומר לך: מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות - אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות. היינו דאמר רבא: למיימינים בה - סמא דחיי, למשמאילים בה - סמא דמותא". אלא שאין לנתק את המשפטים מהתורה בכללותה. המשותף לשניהם היא הגישה הפתוחה. הנה המשפטים לפניכם - אם תלכו ימינה או תלכו שמאלה, ההחלטה היא שלכם. כך הפרשות שלנו בספר שמות וכך בתורה כולה. ראו הפסוק בישעיהו ל כא: "וְאֶזְנֶיךָ תִּשְׁמָעֵנָה דְבַר מֵאֲחֵרֶיךָ לְאֹמֵר זֶה הַדָּרֶךְ לְכוּ בוּ כִּי תִצְמְנוּ וְכִי תִשְׁמְאוּ אֵילָּא". עוד על הסכנות שבתורה, ראו ירושלמי חגיגה פרק ב הלכה א: "התורה הזו דומה לשני שבילים: אחד של אור ואחד של שלג. היטה בזו, מת באור. היטה בזו, מת בשלג. מה יעשה? יהלך במצע". שני הצדדים מסוכנים! סיוע טוב לדרך האמצעית שמדגיש הרמב"ם בהלכות דעות ואחרים.

²⁷ ראו בראשית רבה לא ה פרשת נח בכעס על דור המבול שמלאו את הארץ חמס: "אמר הקב"ה: אתם עשיתם שלא כשורה, אף אני אעשה עמכם שלא כשורה, זהו שכתוב: הלא נסע יתְרָם בְּסִימָתוֹ וְלֹא בְחֻמָּה: (איוב ד כא) - בלא חכמת התורה. מִבְּקָר לְעֵרֶב יִפְתּוּ מִבְּלֵי מִשִׁים לְנֶצַח יִאֲבָדוּ: (שם כ) ואין מְשִׁים אלא דיין, כמו שאתה אומר: ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם". המשפטים והדינים אינם שולחן ערוך נוח שניתן לקחת ממנו מתי ואיך וכמה שרוצים. יש גם מקל ורצועה המזרזים ומאיימים. ראו דברים רבה ה ה פרשת שופטים: "מהו שופטים ושוטרים? רבנן אמרי שיהא השוטר כשופט, כשיהו המעשים כנגד המקל והרצועה". (ראו רש"י דברים ט זיח). אם אין "תְּשִׁים" של דינים שיש להם כח אכיפה ואמצעי ענישה, אין "מְשִׁים" וסוף החברה האנושית להתפורר. ראו שוב דברינו [מלך במשפט יעמיד ארץ](#) בפרשה זו.

²⁸ ואח"כ בפסוק ז שם גם: "נעשה ונשמע", אבל רמב"ן מבקש להדגיש כאן דווקא את "נעשה".

לפני בני ישראל" (דברים ד מד), שאמר לדור הבא בארץ אם יקבלו עליהם את התורה, כי בא לכרות עמהם ברית בערבות מואב כאשר כרת עם אבותיהם בחורב.²⁹

שבת שלום
מחלקי המים

²⁹ רמב"ן לשיטתו (ולשיטת אבן עזרא, ראו הערה 9 לעיל) שפרקי פרשות יתרו ומשפטים, פרקים יט-כד, באים ברצף אחד. לאורך כל הדרך, יש 'שימות' לפני עם ישראל והם צריכים לבחור! וכך גם בספר דברים לדור הנכנס לארץ, החל מפרשת ואתחנן בתחילת הספר, דרך פרשת ראה, שרמב"ן לא מזכיר (שם דורשים רבים את כח הבחירה, ראו דברינו [על כח הבחירה](#) בפרשת ראה) וכלה בסוף הספר בברית ערבות מואב. (רמב"ן יכול היה להתחיל בשימה של המצוות במרה: "שם שם לו חוק ומשפט ושם ניסהו ... אם שמוע תשמע לקול ה' אלוהיך וכו'"). הבחירה היא בידכם, אומר הקב"ה. אני רק שם לפניכם. וגם השמה זו, אתם תחליטו אם היא מתורגמת ללימוד, שינון, לסימה ופנימה, לשופטים ושוטרים – מקל ורצועה, או לא. ראו איך בהמשך דבריו הוא מתווכח עם "הגאון רב סעדיה אמר כי וישם לפניהם כמו שימה בפיהם (דברים לא יט)". לא כך, אומר רמב"ן: "איננו אלא כמו שפירשת". אדרבא, גם "שימה בפיהם" של סוף ספר דברים, סוף התורה, מצוות כתיבת ספר התורה, היא כמו "אשר תשים לפניהם". לאורך כל הדרך יש בחירה. הקב"ה שם את הדברים לפני העם, לא בפי העם, והם מקבלים שוב ושוב את יכולת הבחירה. אין טעם להוכיח ולדבר אלא למי שיכול להחליט. ממש בניגוד גמור לכפה עליהם הר כגיגית של חז"ל. ובפורים הבעל"ט: "קיימו וקבלו". סוף דבר, ואלה המשפטים היא בחירה יום-יומית.